

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИМОГИ СУЧАСНОСТІ

Кузніченко С. О.

Розглянуто основні напрями методологічного забезпечення сучасної правоохоронної діяльності в Україні. Автор, на підставі аналізу існуючих точок зору, сучасних положень методології правової науки, виказує особисте ставлення до означеного питання й надає пропозиції щодо подальших наукових досліджень.

Ключові слова: антропологізація; глобалізація; деформалізація; методологія; правоохоронна діяльність; протидія злочинності.

Рассмотрены основные направления методологического обеспечения современной правоохранительной деятельности в Украине. Автор, на основе анализа существующих точек зрения, современных положений методологии правовой науки, выражает личное отношение к указанному вопросу и вносит предложения касательно последующих научных разработок.

Ключевые слова: антропологизация; глобализация; деформализация; методология; правоохранительная деятельность; противодействия преступности.

The main areas for instruction of modern policing in Ukraine. The author, based on the analysis of existing points of view, the current provisions methodology of jurisprudence, expresses a personal relationship to its appointed issues and provides suggestions for further research.

Keywords: antropologizatsiya; globalization; deformalizatsiya; methodology; law enforcement; the fight against crime.

Аналізуючи методологічні проблеми сучасної української правової науки, фахівці зазначають, що новелізація методології праводержавознавства повинна базуватися на основі використання в пізнавальній діяльності досягнень таких наук, як герменевтика, соціопсихолінгвістика, синергетика, що дозволяє глибше пізнати функціональні, адаптаційні, творчі потенціали державно-юридичних інструментів і механізми реалізації таких можливостей [2, 188]. Процес фундаменталізації вітчизняної правової науки сьогодні характеризується наявністю значущих тенденцій у зміні об'єкта та, відповідно, предмета загальнотеоретичної юриспруденції. Такими тенденціями, передусім, є антропологізація, глобалізація й деформалізація [4, 4].

Проблемам методології юридичної науки присвячені фундаментальні дослідження А.М. Васильєва, В.П. Казимирчука, Д.А. Керімова, П.Є. Недбайла, П.М. Рабіновича, О.В. Сурілова, Ф.Н. Фаткуліна, Д.І. Фельдмана, Р.О. Халфіної, В.А. Шабаліна та інших видатних науковців. Однак тенденції новелізації в сучасній методології правоохоронної діяльності мають не тільки теоретичний характер, а й неодмінно відображують напрями діяльного, праксіологічного пізнання. Перенесення домінант з галузі суто теоретичного до галузі теоретично-прикладного знання означає, за нашим переконанням, вибір орієнтирів, які застосовуються в теоретичних дослідженнях, для цілей практики. Враховуючи євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні, можна зазначити, що антропологічний, глобалістичний і деформалізований аспекти повинні

являти собою відправні точки, стрижень методологічного забезпечення правоохоронної діяльності в Україні.

Як слушно зазначають фахівці, деформалізація об'єкта й предмета загальнотеоретичних праводержавознавчих досліджень полягає в тому, що якісні рамки явища, що відображається поняттям права, дещо розмиваються, зливаючись з деякими суміжними соціальними феноменами [4, 4]. Завдяки цьому закономірно відбувається процес запозичення для потреб досліджень методологічної бази широкого кола менш формалізованих напрямків науки, що дозволяє, на наш погляд, більш глибоке проникнення в суть явища з метою осмислення й направленою, цільового впливу на його складові. За справедливим твердженням А. Панькова й С. Стременовського, розвизит будь-якої науки на сьогодні пов'язаний з одночасним процесом диференціації та інтеграції знань з різних наук [3, 2].

У свою чергу, глобалізація методології сучасної правоохоронної діяльності виявляється в усвідомленні національної правової системи, як елементу системно-структурного утворення більш високого рівня. Саме завдяки реалізації такого підходу, “коли національна правова система осмислюється як елемент (реальний або потенційний) іншої правової системи, наприклад, правової системи Ради Європи або Європейського Союзу, -- можна науково обґрунтувати умови, вимоги, напрями, методи й наслідки перетворень, які повинна зазнати перша, щоб досягти відповідних системоутворюючих параметрів і органічно “вписатися” в системно-правове утворення більш “високого” рівня” [4, 4]. Свого часу значною подією в політичному житті України став її вступ у листопаді 1995 року до Ради Європи. З цього моменту Україна придбала офіційні повноваження для участі у виробленні загальноєвропейської політики, для розширення й зміцнення міжнародних зв'язків [5, 80]. Однак наявність таких повноважень передбачає й певну відповідальність. Передусім, така відповідальність визначається необхідністю приведення внутрідержавного законодавства у відповідність із загальноєвропейськими нормами й стандартами. Крім цього, європейський геополітичний вектор України вимагає постійної активізації міжнародних зв'язків. Це зумовлене необхідністю пошуку джерел енергоресурсів, нових технологій, широких інвестицій у модернізацію промисловості, виходу вітчизняних товарів на світовий ринок [1, 159]. Здійснення таких завдань може, на наш погляд, забезпечити тільки сучасна правоохоронна система, яка на основі глобалізації вітчизняної правової системи передбачає широку міжнародну співпрацю з усіма країнами.

На думку П.М. Рабіновича, сутність антропологізації методології вітчизняної правоохоронної діяльності полягає в тому, що “саме людина стає центральним об'єктом загальнотеоретичного праводержавознавства, а його природні правові властивості й законності їх державно-юридичного забезпечення поступово перетворюються в найважливішу складову предмета цієї науки” [4, 4]. Правоохоронна система з репресивної має набувати сервісної функції. При цьому свідченням людиноцентристського повороту вітчизняної правоохоронної

діяльності виступає становлення теорії прав людини як концептуального ядра праводержавознавства. Термін "права людини" вже досить осмислений громадською Україною. За досить короткий термін Українська держава пройшла шлях від одіозного замовчування міжнародних документів про права людини, яке було властиве внутрішньополітичній практиці СРСР, до усвідомлення необхідності відпрацювання юридичних механізмів застосування міжнародних правових актів у чинному національному законодавстві.

Сьогодні правоохоронна система України потребує якісної концептуальної перебудови. Така концепція повинна визначити як соціоактивні чинники, що впливають на соціальну сферу в Україні, так, зокрема, і методи виявлення дефектів у чинному законодавстві. На нашу думку, однією зі складових загальної державної доктрини соціальної безпеки повинна бути концепція забезпечення реформування правоохоронної діяльності - від каральної до сервісної спрямованості [5, 78]. При цьому методологічними векторами такої концепції мають виступати саме деформалізація, глобалізація та антропологізація.

Забезпечення безпеки громадян являє собою систему заходів державного й недержавного характеру, спрямованих на обмеження, блокування, оптимізацію криміногенних чинників, що зумовлюють процеси детермінації й причинності злочинних проявів, а також заходів щодо гуманного поводження й надання допомоги особам, що стали жертвами посягань. Уявляється, що положення концепції забезпечення реформування правоохоронної діяльності повинні мати віктимологічну спрямованість [1, 160]. При цьому, залежно від характеру заходів (державні, або недержавні), повинні, на наш погляд, визначатися основні напрями діяльності держави. У першому випадку така діяльність має позитивно-етатистський характер, коли держава, активно впливаючи на соціоактивні чинники, є ініціатором, організатором, виконавцем і гарантом забезпечення таких заходів (розробка нормативно-правової бази; організація інформаційно-аналітичного й наукового забезпечення; створення й забезпечення економічних, організаційних і правових умов для реалізації альтернативних заходів щодо забезпечення безпеки громадян, а також основних принципів поводження з особами, які стали жертвами злочинів). У другому випадку, при здійсненні заходів недержавного (альтернативного) характеру, держава повинна виступати в ролі координатора й гаранта забезпечення їх реалізації.

У свою чергу, вектор глобалізації містить у собі два взаємопов'язаних і водночас різних напрями. Це, передусім, орієнтованість на положення конвенцій, декларацій і рекомендацій ООН, Ради Європи, інших міжнародних документів, а також практичний досвід розвинених країн світу в цьому напрямі.

Права людини - одна з фундаментальних концепцій людства. Згідно з загально визнаною у світовій правовій думці природно-історичною теорією трьох поколінь, ця концепція пройшла шлях від перших актів англійського конституціоналізму, затвердження соціально-економічних прав до формування права народів [2, 172]. Антропологізація реформування правоохоронної системи повинна впливати з принципу людиноцентризму, як відправного пункту будь-якої діяльності. При цьому, на нашу думку, людина в цьому випадку визначається в трьох іпостасях, - як суб'єкт пізнання, як об'єкт пізнання і як орієнтир пізнання. Щодо проблем реформування правоохоронної діяльності, можна, на нашу думку, зробити припущення, що суть антропологізації полягає, передусім, у визнанні аксіологічної значущості прав і свобод людини.

Необхідно зазначити, що в умовах відсутності в

Україні якісного віктимологічного законодавства, яке, на нашу думку, являло б собою основу доктрини соціальної безпеки, не доводиться говорити й про наявність дієвих державних програм компенсаційного, ресторативного характеру, що охоплюють всі без виключення категорії громадян, які стали жертвами злочинних посягань в Україні. Компаративний аналіз національних програм компенсації жертвам злочинів, проведений Відділом жертв злочинів Міністерства Юстиції США, показав, що адресна допомога саме іноземцям-жертвам злочинів, спеціально передбачена в державних програмах Австрії, Великої Британії, Німеччини, Данії, Ірландії, Нідерландів, Норвегії, Об'єднаних Арабських Еміратів, США, Фінляндії, Франції, Японії [1, 164]. Безсумнівно, антропологізація реформування правоохоронної діяльності не може йти шляхом домінації прав і свобод одних категорій громадян у збиток інших. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України має стати мірилом забезпечення антропологізації реформування правоохоронної діяльності.

Підсумовуючи, можна, на нашу думку, зробити наступні висновки. Сьогодні в Україні назріла необхідність розробки державної доктрини соціальної безпеки. У рамках цієї доктрини одне з основних місць повинна займати концепція реформування правоохоронної системи. Відправними принципами формування комплексу таких заходів повинні виступати орієнтири, що визначають процеси новелізації методології сучасної науки, а саме: антропологізація; глобалізація; деформалізація. При цьому в якості заходів щодо результативного реформування правоохоронної діяльності неодмінно повинні виступати коригування чинного національного законодавства. Така робота повинна проводитись у рамках загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Уявляється, що при зваженому підході до реалізації запропонованих заходів держава може отримати досить дієву концепцію реформування правоохоронної діяльності, орієнтовану на забезпечення прав і свобод людини, розширення сучасної системи соціального контролю, обмеження й мінімізацію злочинності, що в комплексі буде сприяти поглибленню євроінтеграційних процесів, які відбуваються в нашій країні.

Література

1. Албул С.В. Євроінтеграційні процеси та методологічні основи забезпечення безпеки іноземців в Україні // Актуальні проблеми європейської інтеграції: Збірник статей з питань європейської інтеграції та права. - Вип. 5 / ОРІДУ НАДУ при Президентові України / За ред. Д.В. Ягунова. - Одеса: Фенікс, 2009. - С. 158-165.
2. Жоль К.К. Философия и социология права: учебное пособие. - К.: Юринком Интер, 2000. - 480 с.
3. Паньков А., Стременовский С. Право как составляющая общественного идеала и элемент образования общества // Слово. - № 8 (578) - 2004. - С. 2.
4. Рабінович П.М. Методологія вітчизняного праводержавознавства // Юридичний вісник України. - № 45 (385). - 2002. - С. 4-5.
5. Судова, правоохоронна та правозахисна системи України: підручник. / С.В. Албул, М.О. Баймуратов, А.І. Берлач та ін., за заг. ред. д.ю.н., проф. С.О. Кузніченка. - Одеса: ОДУВС, 2012. - 402 с.

Кузніченко С.О.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та
міжнародного права*

ОДУВС

Надійшла до редакції: 09.02.2014